

УДК 159.923.2:[316.6:355.01]-057.875:33

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2026.27.15>**Майборода М.А.**

асистентка кафедри соціальних та поведінкових наук,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
(м. Херсон / м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9952-1153>**Maiboroda Marharyta**

Kherson State Agrarian and Economic University
(Kherson / Kropyvnytskyi)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТІСНИХ СЕНСІВ В УМОВАХ ВІЙНИ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

TRANSFORMATION OF PERSONAL MEANINGS IN THE CONTEXT OF WAR AMONG STUDENTS OF THE FACULTY OF ECONOMICS

У статті здійснено поглиблений міждисциплінарний аналіз динаміки та структурної реконфігурації особистісних життєвих сенсів (смислів) у студентської молоді, яка здобуває освіту на економічному факультеті, в умовах довготривалих інтенсивних воєнних дій. Центральним предметом дослідження є феномен смислової кризи (екзистенційного вакууму), що виникає внаслідок руйнування базових ілюзій безпеки та прогнозованості, та подальші механізми смислової реконструкції та рефреймінгу індивідуального життєвого світогляду. Теоретичну основу роботи становить інтегративна парадигма, що синтезує логотерапевтичні принципи та концепції життєвого світу особистості. Війна розглядається як каталізатор глибокої аксіологічної ревізії, який зумовлює ієрархічне зміщення ціннісних орієнтирів молоді: від домінування інструментально-прагматичних категорій (кар'єра, фінансова стабільність) до екзистенційно-гуманістичних пріоритетів (свобода, солідарність, колективна стійкість). Робота доводить, що така трансформація активізує копінг-ресурси та сприяє посттравматичному зростанню. У підсумку обґрунтовано психолого-освітні стратегії підтримки процесу смислотворення в умовах травматичної невизначеності.

Ключові слова: *смисли життя, студентська молодь, цінності, смислотворення, смислова криза, життєстійкість, сенси, логотерапія.*

This article presents an in-depth interdisciplinary analysis of the dynamics and structural reconfiguration of personal life meanings (senses) among students studying at a faculty of economics, against the backdrop of prolonged and intense military conflict. The central focus of the study is the phenomenon of a crisis of meaning (existential vacuum) arising from the destruction of basic illusions of security and predictability, and the subsequent mechanisms of meaningful reconstruction and reframing of an individual's worldview. The theoretical basis of the work is an integrative paradigm that synthesises logotherapeutic principles and concepts of the individual's lifeworld. War is viewed as a catalyst for a profound axiological revision, which brings about a hierarchical shift in young people's value orientations: from the dominance of instrumental-pragmatic categories (career, financial stability) to existential-humanistic priorities (freedom, solidarity, collective resilience). The study demonstrates that such a transformation activates coping resources and promotes post-traumatic growth. Consequently, psychological and educational strategies are proposed to support the process of meaning-making in conditions of traumatic uncertainty.

Keywords: *meanings of life, students, values, meaning-making, crisis of meaning, resilience, logotherapy.*

© Майборода М.А., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Постановка проблеми. У період соціогенної травми та екстремальної деструкції соціального середовища, спричиненої війною, цей життєвий конструкт зазнає критичного випробування. Війна генерує тотальну невизначеність, руйнує соціальні ролі, девальвує матеріальні надбання та робить досвід смертності та вразливості неминучим. З психологічної точки зору, це призводить до екзистенційної фрустрації – стану, в якому звичні джерела сенсу стають недосяжними або втрачають свою значущість.

Вплив війни на психіку молоді є особливо гострим, оскільки їхній вік (пізня юність – рання дорослість) є сенситивним періодом для формування професійної ідентичності, довгострокового планування та кристалізації життєвих цінностей. Необхідність вирішувати фундаментальні екзистенційні дилеми в умовах безпосередньої загрози життю та добробуту робить це покоління унікальним об'єктом для психологічного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначав Віктор Франкл, сенс є тією екзистенційною опорою, що дозволяє людині витримати найскладніші обставини, переслідуючи страждання у вимір досягнення [8–9].

В. Франкл слушно зауважував: «У того, хто знає навіщо жити, майже завжди знайдеться як. Сенс є імунітетом проти нігілізму та безвихідності» [8]. Розвиваючи цю тезу, ми вважаємо, що в контексті сучасної психологічної стійкості «сенс» виступає не лише внутрішнім запобіжником, а й потужним енергетичним ресурсом. Якщо нігілізм паралізує волю до дії, то знайдений сенс, навпаки, перетворює абстрактну безвихідь на конкретне поле для вирішення завдань.

Під впливом екстремальних подій особистість стикається з гострою необхідністю переорієнтації своїх життєвих пріоритетів (аксіологічна ревізія); збалансування травматичного емоційного напруження; знаходження нового відчуття опори через самотрансценденцію (вихід за межі власного «Я» до служіння, любові чи справи).

Особливий інтерес у нашому дослідженні становить група студентів економічних спеціальностей. Їхня домінуюча до війни прагматична та раціональна парадигма мислення, орієнтована на фінансові та кар'єрні досягнення, зазнає найбільшого дисбалансу, коли економічні показники та планування стають нерелевантними перед лицем фізичної небезпеки. Таким чином, у цій категорії спостерігаються специфічні смислові зрушення, що вимагають інтеграції утилітарно-прагматичних навичок із нововідкритими екзистенційними та громадянськими цінностями.

Теоретичним підґрунтям психологічне дослідження виступає теорія кризового розвитку особистості та базові категорії екзистенційної психології.

Криза як потенціал розвитку (І. Булах, І. Черезова, Т. Титаренко)

Теорії життєвих криз, представлені у працях І. Булах та І. Черезової підкреслюють, що криза не є виключно руйнівним явищем, а містить у собі потенціал для особистісного зростання (посттравматичний ріст) [1–4]. І. Булах визначає кризу як «переломний момент, у якому стара система цінностей перестає бути ефективною і потребує смислової перебудови» [2]. І. Черезова поглиблює цю думку, стверджуючи, що криза «активізує рефлексію та оновлення життєвих орієнтирів», перетворюючи зовнішній стрес на внутрішній імпульс до змін [4].

Концепція життєвого світу Т. Титаренко є ключовою для розуміння смислових структур. Авторка наголошує на важливості внутрішнього порядку, що забезпечується смислами, у протиставленні зовнішньому хаосу: Твердження Т. Титаренко про те, що «смисли – це ті вузлові точки, на яких тримається життєвий світ людини, забезпечуючи ідентичність та зв'язність її буття», підкреслює структурну роль ціннісних орієнтирів. [5]

Екзистенційна трансформація. Екзистенційна психологія, особливо праці В. Франкла та І. Ялома, надає інструменти для поглибленого розуміння природи смислових трансформацій в умовах крайньої межі [8–10]. І. Ялом наголошує, що зіткнення з кінцевими даностями буття (смерть, свобода, ізоляція, безглуздість) може зруйнувати захисні ілюзії, але водночас «відкрити шлях до автентичного буття та глибшого усвідомлення особистої відповідальності» [10]. Розвиваючи цю тезу в умовах сучасної нестабільності,

ми припускаємо, що готовність до такої «зустрічі» є маркером екзистенційної стійкості. Якщо ілюзії дають тимчасове полегшення, то автентичне буття створює тривалу внутрішню опору. Фокусування на особистій відповідальності за власні сенси виступає дієвим механізмом профілактики «екзистенційного вакууму» в кризових ситуаціях. Дана концепція створює надійне теоретичне підґрунтя для феноменологічного та аналітичного розгляду смислових змін студентської молоді під час війни.

Формулювання цілей статті. Метою статті є емпіричне виявлення та теоретичне осмислення особливостей трансформації життєвих сенсів у студентів економічного факультету в умовах воєнної екзистенційної кризи; визначення ключових психологічних механізмів їхньої успішної адаптації, смислотворення та особистісного розвитку; розробка практичних рекомендацій, спрямованих на активізацію процесів смислотворення та підвищення рівня життєстійкості студентської молоді в сучасних освітніх умовах.

Емпірична база. Використано якісні методи: нарративний аналіз, напівструктуроване феноменологічне інтерв'ювання (n=24 студентів економічного факультету різних курсів). Генеральна сукупність студентів ХДАЕУ економічного факультету складає близько 1000 осіб. При точності дослідження 90 % та ймовірній похибці у 10% вибірка складає 24 особи. Вибірка була випадковою.

Проведення глибинних інтерв'ю дозволило виділити ключові смислові категорії та типові реакції, що сформуvalи основу для подальшої систематизації та інтерпретації.

Виклад основного матеріалу. Динаміка смислових трансформацій. Особистісний сенс життя є не просто суб'єктивним бажанням, а базовою екзистенційною потребою, яка, згідно з В. Франклом, є фундаментальною для психічного здоров'я та здатності людини до самотрансценденції. Він являє собою інтегральну, ієрархічно впорядковану когнітивно-афективну структуру, що визначає внутрішній вектор розвитку, підтримує психічну гомеостатичну рівновагу та забезпечує внутрішню цілісність особистості [5–6, 8–9].

Життєві сенси студентів економічного профілю до війни (Базисний рівень). За результатами опитування експертів, до початку повномасштабної агресії для студентів, які обрали економічні спеціальності, домінував прагматично-інструментальний тип смислової орієнтації:

- Професійно-кар'єрна домінанта: Пріоритет на досягнення високого соціального статусу, швидкий кар'єрний ріст, високий рівень доходу.
- Інвестиційно-навчковий фокус: Цінність розвитку hard skills та soft skills як інвестиції у власну конкурентоспроможність.
- Стабільність як аксіома: Сприйняття стабільного, прогнозованого майбутнього як життєвої норми.

Війна, як екзистенційний шок, радикально деконструювала цю систему координат.

Війна як смисловий каталізатор: Феноменологія кризи. За результатами напівструктурованого феноменологічного інтерв'ю, пережитий досвід війни студенти описують як досвід «розриву буття» та «випадання з власного життєвого світу». Спостерігається наявність феномену розриву: «розрив між минулим і теперішнім», «втрата точки опори», «тотальна невизначеність».

Екзистенційний вакуум: Згідно з одним із респондентів: «Я ніби випав з власного життя. Але саме тоді почав думати, хто я і чого хочу насправді, коли все зовнішнє відпало».

Цей досвід чітко корелює з моделями екзистенційного «пробудження», де руйнування ілюзій змушує особистість шукати сенс у глибинних вимірах буття.

Психологічні механізми смислової трансформації. Нарративний аналіз отриманих емпіричних даних засвідчує, що внутрішня ціннісно-сенсовна трансформація відбувається через кілька ключових психологічних механізмів:

Специфіка смислів студентів-економістів. Для цієї групи характерна інтеграція прагматизму і гуманізму через перепрофілювання професійного сенсу: економічні знання тепер сприймаються як ресурс для відновлення країни та забезпечення її економічної стійкості, а не лише як інструмент особистого збагачення.

Таблиця 1

Механізми трансформації ціннісно-сенсовної сфери особистості

Механізм	Сутність та наукове обґрунтування	Приклад смислових змін
Переосмислення Цінностей (Аксиологічна ревізія)	Зміщення від цінностей володіння (гроші) до цінностей буття (любов, гідність, солідарність). Реалізація цінностей ставлення [6].	Зростання значення сім'ї та близьких, відчуття гідності та свободи.
Колективна Ідентифікація (Солідаризація)	Смислова опора переноситься з індивідуалістичного успіху на соціальну єдність і приналежність до нації.	«Я відчув, що ми – покоління, яке має вистояти. Мої гроші чи кар'єра не мають сенсу без цієї країни.»
Смислова Реконструкція (Наративна інтеграція)	Інтеграція травматичного досвіду у новий, внутрішньо узгоджений життєвий наратив, що надає стражданню сенс. [4–6].	«Я стала сильнішою. Хочу працювати не просто заради грошей, а для відновлення і розвитку країни.»
Активізація Внутрішніх Ресурсів (Життєстійкість)	Мобілізація психічних ресурсів, що призводить до зростання автономності та психологічної гнучкості.	Зростання самостійності, здатності до волонтерської роботи, проактивності.

Джерело: [4–6]

Висновки. У дослідженні було виявлено, що трансформація особистісних сенсів у студентів економічного факультету в умовах війни є багатовимірним, глибоко індивідуалізованим, але загалом закономірним психологічним та адаптаційним процесом, що має ознаки колективного екзистенційного досвіду.

Ключові результати трансформації (Смислова реконфігурація). Дослідження акцентувало, що війна виконує функцію критичного каталізатора смислотворення. Основними результатами смислової реконфігурації є:

- аксіологічний зсув (Value Shift): Відбувся значний ієрархічний перехід від цінностей самореалізації та матеріального володіння до цінностей ставлення (любов до ближнього, підтримка, солідарність) та цінностей переживання (патріотизм, відчуття спільної долі). Це свідчить про гуманізацію та трансценденцію попередніх прагматичних орієнтацій.

- формування нового професійного сенсу: економічна освіта набула нового, соціально-відповідального змісту. Навички економістів інтегруються у контекст відновлення, стійкості та економічної безпеки країни, замінюючи виключно індивідуалістичні кар'єрні амбіції.

- зростання екзистенційної зрілості: криза призвела до посилення самостійності, здатності до прийняття рішень в умовах невизначеності та автентичності буття. Студенти, стикаючись із межевими ситуаціями, навчилися розрізняти первинні (екзистенційні) та вторинні (соціальні, матеріальні) цінності.

Результати мають пряме практичне застосування для психологічної служби університету та реконцептуалізації навчальних програм через призму соціальної відповідальності.

Перспективи подальших досліджень включають: порівняльний аналіз смислових трансформацій студентів різних спеціальностей, лонгітюдне дослідження впливу набутих смислів на професійну та соціальну адаптацію молоді у післявоєнний період.

Таким чином, трансформація сенсів у студентів економічного факультету є не лише реакцією на травму, але й свідченням високого адаптивного потенціалу та екзистенційної сили української молоді, яка перетворює страждання на джерело нового, більш глибокого та відповідального буття.

Практичні рекомендації для університетського середовища.

Університет, як інституція, має сприяти процесам смислотворення та підвищенню життєстійкості студентів.

- Психологічні інтервенції: впровадження індивідуального та групового консультування, спрямованого на логотерапію (пошук сенсу через свободу вибору) та нарративну реконструкцію травматичного досвіду.
- Освітні заходи: інтеграція модулів з психологічної стійкості та екзистенційної психології до навчальних планів. Введення практик рефлексії при обговоренні економічних викликів.
- Інституційні рішення: створення Центрів Психологічної та Соціальної Підтримки (ЦПСП), а також організація структурованих волонтерських проєктів, що дозволяють студентам відчувати дієву співучасть та реалізувати творчі цінності через допомогу.

Список використаних джерел:

1. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка : монографія. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. С. 142–158.
2. Булах І. С. Психологія життєвих криз особистості : монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 416 с.
3. Черезова І. О. Психологія життєвих криз особистості в системі неперервної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки*. 2014. Вип. 45. С. 210–217.
4. Черезова І. О. Психологія життєвих криз особистості : навчальний посібник. Бердянськ : БДПУ, 2016. С. 89–95.
5. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. С. 54–60.
6. Титаренко Т. М. Кризове психологічне консультування. Київ : Главник, 2004. 96 с. (Серія «Психологічний інструментарій»).
7. Calhoun L. G., Tedeschi R. G. The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress*. 1996. Vol. 9, No. 3. P. 455–471. DOI: <https://doi.org/10.1002/jts.2490090305>
8. Frankl V. E. *Man's Search for Meaning*. Boston : Beacon Press, 2006. P. 112.
9. Frankl V. E. *The Unheard Cry for Meaning: Psychotherapy and Existentialism*. New York : Simon & Schuster, 1978. 192 p.
10. Yalom I. D. *Existential Psychotherapy*. New York : Basic Books, 1980. P. 106–110.

References:

1. Bulakh I. S. (2003). *Psycholohiia osobystisnoho zrostannia pidlitka: monohrafiia* [Psychology of adolescent personal growth: a monograph]. *NPU imeni M. P. Drahomanova*, pp. 142–158.
2. Bulakh I. S. (2015). *Psycholohiia zhyttievkykh kryz osobystosti: monohrafiia* [Psychology of life crises of the personality: a monograph]. *Nilan-LTD*, 416 p.
3. Cherezova I. O. (2014). *Psycholohiia zhyttievkykh kryz osobystosti v systemi nepererвної osvity* [Psychology of life crises of the personality in the system of continuous education]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 12: Psykholohichni nauky*, is. 45, pp. 210–217.
4. Cherezova I. O. (2016). *Psycholohiia zhyttievkykh kryz osobystosti: navchalnyi posibnyk* [Psychology of life crises of the personality: a study guide]. *BDPU*, pp. 89–95.
5. Tytarenko T. M. (2003). *Zhyttievyyi svit osobystosti: u mezhakh i za mezhamy budennosti* [The life world of the personality: within and beyond the limits of everyday life]. *Lybid*, pp. 54–60.
6. Tytarenko T. M. (2004). *Kryzove psykholohichne konsultuvannia* [Crisis psychological counseling]. *Hlavnyk, (Serii "Psykhologichnyi instrumentarii")*, 96 p.
7. Calhoun L. G., Tedeschi R. G. The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress*. 1996. Vol. 9, No. 3. P. 455–471. DOI: [10.1002/jts.2490090305](https://doi.org/10.1002/jts.2490090305).
8. Frankl V. E. *Man's Search for Meaning*. Boston : Beacon Press, 2006. P. 112.
9. Frankl V. E. *The Unheard Cry for Meaning: Psychotherapy and Existentialism*. New York : Simon & Schuster, 1978. 192 p.
10. Yalom I. D. *Existential Psychotherapy*. New York : Basic Books, 1980. P. 106–110.

Дата надходження статті: 27.01.2026

Дата прийняття статті: 24.02.2026

Дата публікації статті: 02.03.2026